

Julkisen sektorin työntekijöiden odotuksia eläkkeelle siirtymisestä

RIKU PERHONIEMI

Johdanto

Eläkkeelle siirtyminen on työntekijälle usein vähittäinen henkinen prosessi. Näin on erityisesti silloin kun työuran jättäminen tapahtuu joustavien eläkeratkaisujen ja työn määrän vähentämisen kautta. Myös suoraan työstä vanhuuseläkkeelle siirtyvillä elämänvaiheen vaihdos edellyttää sopeutumista ja henkistä työtä: uutta asennoitumista, totuttelua ajatukseen roolien muuttumisesta, taloudellista pohdintaa ja luopumista työn elämää rikastuttavista tai kuormittavista asioista. Tässä kirjoituksessa esitellään julkisen työsektorin eläkeikää lähestyvien työntekijöiden odotuksia eläkkeelle siirtymisen vaiheesta.

Erityisesti tarkastellaan kahta kysymystä:

1. Miten julkisen työsektorin ”seniorit” arvioivat eläkkeelle siirtymistä elämäntilanteena? Ketkä odottavat lähenevää siirtymävaihetta positiivisella ja ketkä kielteisemmällä mielellä?
2. Mitä työntekijät ennakoivat kaipaavansa työstä, kun he siirtyvät eläkkeelle?

Eläkkeelle siirtymisen henkistä prosessia on aiemmin tarkasteltu useista eri näkökulmista. Sosiaalitieteilijät ja gerontologit ovat hahmottaneet vanhenemisen yhteiskunnallisia normeja ja onnistuneen vanhenemisen merkkejä (mm. Atchley 1976; Dreyer 1989). Ikääntymistä koskevat yhteiskunnalliset odotukset vaikuttavat osaltaan siihen, kuinka ikääntyneet näkevät itsensä ja suhtautuvat eläkeikaan. Eläkkeelle siirtymistä voivat helpottaa esimerkiksi henkilön aktiivisuus monissa elämänsä rooleissa ja niistä kiinnipitäminen sekä toisaalta sen hyväksyminen, että joistain asioista on vähitellen luovuttava.

Terry Beehr (1986) on kuvannut henkilökohtaista *eläkepäättöksen prosessia* varhaisten eläkettä koskevien ajatusten etenemisenä vähitellen eläkeaikomukseen, josta edelleen edetään päätökseen eläkkeelle siirtymisestä ja lopuksi varsina-

seen eläketapahtumaan. Varsinaisen *eläkkeelle sopeutumisen vaiheita* on kuvannut muun muassa Robert Atchley (1976, 63). Myös hän toteaa, että eläkeprosessi alkaa jo ennen varsinaista eläkkeelle siirtymistä valmistautumisvaiheella (*pre-retirement phase*). Valmistautumisvaiheessa aletaan pohtia taloudellisia edellytyksiä suhteessa omiin ajankäytön tavoitteisiin sekä omia vapaa-ajankäytön taitoja. Kun eläköityminen on jo lähellä, eläkkeelle valmistautuvat monesti tarkentavat odotuksiaan tulevasta uudesta arjesta sekä alkavat nähdä itsensä jo uudessa roolissa.

Kolmas tutkimuksellinen lähestymistapa eläkkeelle siirtymisen henkiseen prosessiin on *onnistuneen eläkkeelle sopeutumisen* empiirinen tutkimus – sen tutkiminen, mitkä tekijät ennustavat ihmisten hyvinvointia tai tyytyväisyyttä eläkeaikana. Tällaisia tekijöitä näyttävät olevan muun muassa varma ja tasainen henkilökohtainen talous, siirtymän vapaaehtoisuus ja mahdollisuus ennakoida sen ajankohtaa, puolison tuki sekä hyvä terveys (Seitsamo 2007; Van Solinge 2012). Lisäksi tärkeää onnistuneelle eläkkeelle siirtymiselle on tutkimusten mukaan ikääntyvän työntekijän omat odotukset, yleinen positiivinen suhtautuminen lähestyvään siirtymävaiheeseen sekä omien huolien tai pelkojen hallinta (Gall & Evans 2000; Van Solinge & Henkens 2005; Van Solinge 2012). Kirjoituksessa näitä odotuksia tarkastellaan julkisella työsektorilla.

Aineisto

Keva toteutti alkusyksyllä 2013 kuntien ja valtion työntekijöille postitse kyselyn. Otos tehtiin palvelussuhderekistereistä ja rajattiin niihin työntekijöihin, joiden eläkeikä täyttyy vuosien 2014 ja 2015 aikana (N = 5 087). Kyselylo-

make lähetettiin vastaajan äidinkielestä riippuen suomen tai ruotsin kielellä. Vastajia muistutettiin kyselystä kerran. 3 613 henkilöä vastasi kyselyyn, ja vastausprosentti oli siten 71. Kun aineistosta poistettiin kokoaikaisella eläkkeellä olevat, jäi aineistoksi 3 436 henkilöä. Naisia oli vastanneista 74 prosenttia. Keski-ikä oli 61,9 vuotta. Kuntatyöntekijöitä oli vastaajista 78, valtion työntekijöitä 17 ja muita 5 prosenttia. Suurimmat toimialat olivat sivistys- (24 %), terveys- (24 %) ja sosiaaliala (13 %) sekä hallinto ja talous (13 %), tekninen ala (12 %) ja turvallisuusala (4 %). Ryhmäeroja tarkasteltiin valintakysymysten ristiintaulukoinnilla. Avovastauksia jäsenettiin teemoittain hakusanoja käyttämällä.

Miten julkisen työsektorin ”seniorit” arvioivat eläkkeelle siirtymistä elämäntilanteena?

Tutkittavien henkilökohtaiseen eläkeikään oli vastaamishetkellä aikaa vähimmillään alle vuosi ja enimmillään noin kaksi vuotta. Vastaajilta kysyttiin, miten he arvioivat eläkkeelle siirtymistä elämäntilanteena. Valtaosalle työntekijöistä (72 %) eläkkeelle siirtyminen näyttäytyi myönteisenä vaiheena. Noin viidennes arvioi, että tuleva eläkkeelle siirtymisen elämänvaihe ei vaikuta heihin suuntaan eikä toiseen. Joka kymmenes puolestaan odotti eläkkeelle siirtymisen olevan vaikea vaihe heidän elämässään. (Taulukko 1.)

Neutraali suhtautuminen näytti pitkälti heijastelevan ”kiihkotonta” tai epävarmaa suhtautu-

Taulukko 1. Miten arvioit eläkkeelle siirtymistä elämäntilanteena?

	Myönteinen (%)	Neutraali (ei vaikuta suuntaan tai toiseen) (%)	Vaikea (%)
Miehet	67	23	10
Naiset	74	16	10
Avio- tai avoliitto	74	18	8
Naimaton, eronnut, leski	65	20	15
Kaikki työntekijät	72	18	10

mista lähestyvään eläkkeelle siirtymiseen eikä vain työn jatkumista vanhuuseläkkeen alettua osa-aikaisesti. Neutraali suhtautuminen elämänvaiheeseen korostui vain hieman osa-aikaisesti työtä tekevillä (23 %) tai ansioityön tekoa tulevan vanhuuseläkkeen aikana suunnittelevilla (20 %) verrattuna muihin vastaajiin. Sen sijaan vaikeuksia eläkkeelle siirtymisessä odottaneet suunnittelivat pitkään työssä jatkamista muita useammin.

Eläkkeelle siirtymiseen suhtautumisen eroja tarkasteltiin työnantajan, toimialan, koulutustaustan, työkyvyn, sukupuolen, siviilisäädyn ja vanhuuseläkkeelle siirtymisajankohdan hallittavuuden mukaan. Kunnan ja valtion työntekijöiden välillä ei ollut eroja. Myöskään toimialojen välillä ei ollut suuria eroja: sosiaali-, terveys-, sivistys- ja hallintoalan tilanne oli keskenään hyvinkin samanlainen. Teknisellä alalla neutraali suhtautuminen oli hieman muita toimialoja yleisempää, kun taas turvallisuusala eläkkeelle siirtymistä odotettiin hieman muita useammin myönteisellä mielellä. Mahdollisesti ikääntyvät turvallisuusalan työntekijät pohtivat ammatin vaativaa fyysistä kuntoa, ja osa heistä koki, että oli jo täyttänyt tehtävänsä alalla. Koulutustausta ei myöskään oleellisesti erotellut työntekijöitä. Peruskoulun korkeimpana koulutuksenaan suorittaneissa oli kuitenkin suhteellisesti hieman muita enemmän neutraalisti suhtautuvia (22 %), ja korkeakoulun käyneissä oli hieman enemmän vaikeaa elämänvaihetta odottavia (12 %).

Fyysinen ja henkinen työkyky olivat käänteisesti yhteydessä suhtautumiseen siten, että huonompi työkyky lisäsi todennäköisyyttä suhtautua myönteisesti elämänvaiheeseen. Heikentynyt työkyky saa työntekijät oletettavasti odottamaan työstä pois pääsyä ja helpompaa elämänvaihetta. Työkyvyn käänteinen yhteys suhtautumiseen selittyi osin myös hyvän työkyvyn omaavien muita suurempana haluna jatkaa ansiotyötä vanhuuseläkkeellä: heillä jotka suunnittelivat työn jatkamista eläkkeellä, oli ymmärrettävästi hieman muita useammin neutraali suhtautuminen lähestyvään vanhuuseläkkeeseen.

Vaikka työkyky oli yleisesti käänteisessä yhteydessä eläköitymisvaiheen ennakointiin, kaikista huonommaksi henkisen työkykynsä arvioineet odottivat kuitenkin eläkettä muita useammin (24 %) kielteisellä mielellä. Heikentynyt työkyky siis lisää myönteistä suhtautumista eläkkeelle siirtymisen elämänvaiheeseen vain tiettyyn rajaan asti; henkisen jaksamisen kanssa toden teolla kamp-

pailevat ennakoivat eläkevaihetta vaikeaksi muita useammin. Tämä on ymmärrettävää, jos henkiset haasteet rajoittavat merkittävästi aktiivisuutta ja uusien roolien omaksumista ja tekevät siten uuteen elämänvaiheeseen sopeutumisen vaikeaksi.

Sukupuoli ja siviilisäät erottelevat, miten eläkkeelle siirtymiseen suhtaudutaan

Työntekijöiden eläkeiän ja -aikeiden sukupuoli-eroja on tutkittu aiemmin (esim. Karisalmi & al. 2008), mutta ei niinkään eläkkeelle siirtymisen henkiseen prosessiin liittyen. Aineistossa naiset kokivat hieman miehiä useammin, että lähenevä eläkkeelle siirtyminen on myönteinen elämänvaihe. Miesten suhtautuminen oli naisia useammin neutraalia. (Taulukko 1.) Sukupuoliero säilyi, kun huomioon otettiin työkyky, siviilisäät ja puolison pääasiallisen toiminnan vaikutukset.

Naisille tyypillisempi myönteinen suhtautuminen eläkeajan alkamiseen ei ilmentänyt yksiselitteisesti positiivisia odotuksia, aktiivista eläkeajan suunnittelua tai naisten korkeaa hyvinvointia. Miehet arvioivat fyysisen työkykynsä hieman naisia useammin melko tai erittäin hyväksi (miehet 73 %, naiset 69 %). Miehet odottivat naisia harvemmin, että eläkkeelle siirtyminen on vaikea elämänvaihe. Heidän suhtautumisensa asiaan oli naisia useammin neutraali.

Myös siviilisäädyn ja puolison toiminnan vaikutusta eläkeikään ja -aikeisiin on tutkittu aiemmin (esim. Karisalmi & al. 2008), mutta tällöinkin eläkkeelle siirtymisen henkinen prosessi ei ole ollut tutkimuksen keskiössä. Pääosin yksin elävillä ja niillä, joiden puoliso on työelämässä, on havaittu olevan muita enemmän aikomuksia jatkaa pitkään työelämässä (esim. Dufva 2012, 120; Pekka 2010, 124). Tarkasteltavassa aineistossa parisuhteessa elävät arvioivat siirtymisvaihetta selvästi useammin myönteisenä ja harvemmin vaikeana verrattuna naimattomiin, eronneisiin tai leskiin (taulukko 1).

Miehillä siviilisäädyn merkitys oli suurempi: erityisesti yksin elävät naimattomat miehet arvioivat muita useammin eläkkeelle siirtymisen vaikeaksi (21 %) ja muita harvemmin myönteiseksi (48 %) elämänvaiheeksi. Toisaalta tulos sukupuolen ja siviilisäädyn yhteisvaikutuksesta oli monitahoisempi. Miehillä hankalin suhde lähestyvään eläkkeelle siirtymiseen oli naimattomil-

la työntekijöillä. Naisilla se oli puolestaan eronneilla tai leskiksi jääneillä, joista 16 prosenttia arvioi uuden elämäntilanteen vaikeaksi. Samantyyppinen sukupuolittunut kuvio löytyi siviilisäädyn yhteydestä työntekijöiden aikomuksiin jatkaa ansiotyötä vanhuuseläkkeellä. Naispuoliset eronneet (25 %) ja naimattomat miehet (26 %) aikoivat muita useammin jatkaa työntekoa vanhuuseläkkeellä. Kysyttäessä, milloin aikoi jäädä ylipäänsä eläkkeelle, vastaavaa kuviota ei tosin näyttäytynyt: riippumatta sukupuolesta eronneissa oli suhteellisesti eniten niitä, jotka aikoivat siirtyä eläkkeelle oman eläkeikänsä jälkeen (naiset 24 %, miehet 23 %).

Kun päätös ajankohdasta koetaan itse hallituksi, odotetaan eläkkeelle siirtymistä myönteisemmällä mielellä

Lopuksi tarkasteltiin työntekijöiden kokemuksia mahdollisuuksista itse hallita eläkkeelle siirtymisen ajankohtaa ja näiden kokemusten yhteyttä siirtymävaiheeseen suhtautumiseen. Aiemmin on havaittu, että eläkkeelle siirtymisen vapaaehtoisuus ja työntekijän mahdollisuus valita siirtymisen ajankohta ennustavat onnistunutta eläkkeelle sopeutumista mitattuna terveytenä, henkisenä hyvinvointina ja tyytyväisyytenä (Gall & al. 1997; Isaksson & Johansson 2000; Van Solinge & Henkens 2005). Eläkkeelle siirtymisen ajankohdan hallinta antaa työntekijälle mahdollisuuden henkisesti ja käytännössäkin valmistautua siirtymävaiheeseen, mikä voi olla hyvin tärkeää hyvinvoinnille.

Valtaosa työntekijöistä koki, että päätös vanhuuseläkkeelle siirtymisestä oli erittäin paljon (64 %) tai melko paljon heidän omassa päätösvallassaan. Taulukossa 2 on esitetty tällaisen kokemuksen yhteys eläkkeelle siirtymisen rajavaiheeseen suhtautumiseen. Tulos on selkeä: kun päätös ajankohdasta koetaan hallituksi, odotetaan eläkettä useammin myönteisemmällä mielellä kuin vaikeuksia odottaen.

Mitä "seniorit" ennakoivat kaipaavansa työstä?

Eläkkeelle siirtyminen tarkoittaa ansaittua lepoa työelämän rasituksista, mutta myös luopumista työelämän tarjoamista myönteisistä ja merkityk-

Taulukko 2. Koetko, että päätös vanhuuseläkkeelle siirtymisesi ajankohdasta on omassa päättävällässäsi?

	Myönteinen (%)	Neutraali (ei vaikuta suuntaan tai toiseen) (%)	Vaikea (%)
Erittäin paljon	76	17	7
Melko paljon	66	21	14
Melko vähän / erittäin vähän	60	25	16

sellisistä asioista. Työ on parhaimmillaan osaltaan tydyttänyt itsenäisyyden, yhteisöllisyyden ja erityisesti pärjäämisen tarpeita. Samalla se pitänyt yllä monen työntekijän myönteisiä rutiineja, itsearvostusta ja tietoutta ajankohtaisista asioista.

Kevan toteuttamassa tutkimuksessa kysyttiin julkisen työsektorin eläkeikää lähestyviltä työntekijöiltä, mitä asioita he jäävät todennäköisesti kaipaamaan työelämästä eläkkeelle siirtymisen jälkeen. Vastajat saivat kirjoittaa omin sanoin avovastauksen ja mainita niin monta asiaa kuin halusivat. Peräti 83 prosenttia (N = 3 015) kyselyyn osallistuneista vastasi kysymykseen. Vastaukset jaoteltiin yleisimpien teemojen mukaan.¹ Selvästi suurin osuus, jopa noin kaksi kolmesta kysymykseen vastanneesta, arvioi jäävänsä kaipaamaan työtovereitaan. Neljä teemaa oli vastauksissa keskenään kutakuinkin yhtä yleisiä, noin joka viidennentoista vastaajan esiin tuomia: lapset ja nuoret, asiakkaat ja kontaktit, työtehtävien sisältö ja mielenkiintoisuus sekä työn elämälle antama säännöllisyys tai rytmi. Pienhkö osa vastanneista mainitsi rahallisen korvauksen, palkan tai edut. Esimiehen puolestaan mainitsi vain alle puoli prosenttia vastaajista. Lisäksi noin joka viidestoista vastaaja vastasi, ettei tulisi kaipaamaan mitään.

Näyttää siis siltä, että julkisella työsektorilla työtovereita tai muita sosiaalisia kontakteja jää kaipaamaan lähes kaikki lähivuosina eläkkeelle

¹ Teemojen yleisyyttä on arvioitu varovasti, koska avovastauksia ei voitu analysoida määrällisesti hyvin tarkkaan, eikä käytetyllä menetelmällä (tekstikäsitteilyn hakutoiminto) voitu eritellä, ovatko teeman mukaiset vastaukset saman vai erillisten vastaajien mainitsemia. Toisin sanoen yksittäinen vastaaja on voinut mainita useita asioita, eikä tässä ole eritelty aineistoa sen osalta.

siirtyvät työntekijät. Parhaimmillaan laajat sosiaaliset kontaktit paitsi virkistävät, aktivoivat ja pitävät yllä ikääntyvien työntekijöiden henkistä hyvinvointia, myös tarjoavat ajankohtaista tietoa. Tämä korostuu niillä kuusikymppisillä, joiden muut sosiaaliset verkostot ovat suppeat. Kun tiedetään, että yhteydenpito ystäviin on nyt ikääntyvillä isoilla ikäluokilla vähäisempää verrattuna heidän lapsiinsa (Väestöliitto 2013), voidaan kysyä, onko ystävä- ja toveripiiriin supistuminen suurempi haaste juuri tällä hetkellä eläköityville.

Hyvin harva arvioi tulevansa kaipaamaan esimiestään. Saattaa olla, että vastaajat mieltävät ansiokkaan esimiehen usein osaksi omia työtovereitaan, eikä kiiteltä esimiestyö siksi näy tuloksissa. On silti yllättävää, että esimiehet mainitaan näinkin harvoin, koska hyvällä esimiestyöllä tiedetään olevan suuri merkitys työhyvinvoinnille. Tämä melko dramaattinenkin tulos kertonee osaltaan työntekijää tukevan lähiesimiestyön jatkuvista kehittämistarpeista Suomessa.

Mielekkäistä työtehtävistä luopuminen ei tulosten perusteella ole ihmisillä päällimmäisinä mielessä, kun eläkkeelle siirtyminen lähestyy. Varmasti pitkät työurat muuttavat suhdetta mielekkäämpäänkin tekemiseen siten, että moni kokee tehneensä työn varsinaisen sisällön kannalta jo osansa ja kokee ansainneensa nyt aikaa levätä ja nauttia (Aledin 2013, 15). Toisaalta tässä yhteydessä korostuvat työn sosiaaliset resurssit ovat sinänsä varmaankin monelle työn sisältöä, eikä päällekkäisyyttä voida tässä tarkentaa.

Melko moni arvioi, että jää aikanaan kaipaamaan rytmiä ja säännöllisyyttä, jonka työ antaa päiviin ja kalenterivuosiin. Osa eläkeaikaa lähestyvistä työntekijöistä ennakoivat varmasti jo tässä vaiheessa haasteita, joita elämän uusi risteyskohta tuo omalle ajankäytölle ja rytmille. Palkka puolestaan on työssä tärkeä motivaattori, mutta sitä ei jäädä useinkaan kaipaamaan. Tämä on ymmärrettävää, sillä suurilla ikäluokilla ja heitä hieman nuoremmilla on yleisesti nykyisen yhteiskunnallisen keskustelun raamissa runsaatkin eläkekorvaukset ja joustava eläkeikä antaa mahdollisuuden työkyvyn salliessa edelleen kasvattaa eläkekarttumaa oman harkinnan mukaan.

Huomionarvoista on, että vastaukset saattaisivat olla erilaisia, jos työssä tärkeinä pidettyjä asioita kysyttäisiin vasta aivan eläkkeelle siirtymisen rajalla olevilta. Kuten Atchleykin (1976) hahmottelee eläkkeelle sopeutumisen vaiheteoriasaan, tarkemmat odotukset ja suunnitelmat, sa-

moin kuin suuren elämänmuutokset todellisuus, hahmottuvat osalla työelämän jättävistä vasta ajankohdan ollessa jo hyvin lähellä.

Pohdinta

Henkilökohtaisesti tyydyttävät, tuottavat ja pitkät työurat ovat Suomelle keskeinen taloudellinen tavoite. Kuitenkin myös työntekijöiden onnistunut eläkkeelle siirtyminen ja eläkeläisten hyvinvointi ovat yhteiskunnalle tärkeitä asioita. Eläkeläisten aktiivisuus ja hyvinvointi mittaavat kouriintuntuvasti arvojemme ja järjestelmän toimivuutta, mutta niillä on myös keskeinen taloudellinen merkitys. Eläkeläiset ovat Suomessa yhä keskeisempi kuluttajaryhmä. Vastaavasti pahoinvoivat eläkeläiset ovat valtava haaste hoitokustannuksille. Siksi on tärkeää ymmärtää ja tukea onnistunutta eläkkeelle sopeutumista.

Eläkkeelle siirtyminen on usein – ja parhaimmillaan – varhain alkava henkinen prosessi, joka sisältää ennakkointia, valintoja muun muassa rahoituksen korvauksen ja ajankäytön osalta, erilaisia odotuksia ja luopumista aiemmista rooleista ja resursseista. Odotukset ohjaavat osaltaan myöhempää hyvinvointia (Gall & Evans 2000; Van Solinge & Hensens 2005; Van Solinge 2012). Tässä artikkelissa selvitettiin eläkeikää lähestyvien julkisen työsektorin työntekijöiden suhtautumista eläkkeelle siirtymiseen elämänvaiheena. Lisäksi tarkasteltiin eläkkeelle sopeutumisen alkuvaihetta selvittämällä ”senioreiden” odotuksia siitä, millaisista asioista he kokevat luopuvansa eläkkeelle siirtymisensä.

Valtaosalle ikääntyneistä työntekijöistä eläkkeelle siirtyminen näyttöytyi myönteisenä ja noin joka viidennelle neutraalina elämänvaiheena. Joka kymmenes puolestaan ennakoii siirtymisestä vaikeaa vaihetta elämässä. Vastaavalta näytti tilanne eläkelaitos Ilmarisen (2013) kyselytutkimuksessa yksityisen työsektorin vanhuuseläke- tai osa-aikaeläkepäätöksen saaneilla. Kyseisessä tutkimuksessa valtaosalla tulevista eläkeläisistä eläkkeelle siirtymiseen kohdistuvia tuntemuksia kuvasivat sanat ”onnekas”, ”iloinen”, ”rauhaisa”, ”aktiivinen” ja ”terve”. Odotuksiaan selkeän kielteisiksi kuvasi 15 prosenttia vastanneista.

Aineistossa naiset kokivat lähenevän eläkkeelle siirtymisen myönteisenä elämänvaiheena hie- man useammin kuin miehet. Miesten suhtautuminen oli naisia useammin neutraalia. Suku-

puolierot eivät selittyneet eroilla työkyvyssä, si- viilisäädystä tai puolison pääasiallisessa toimin- nassa. Tulos on kiinnostava, sillä osassa aiempia kansainvälisiä tutkimuksia naisilla on ollut mie- hiä enemmän kielteisiä ajatuksia tulevasta elä- mänvaiheesta ja useammin vaikeuksia sopeutua henkisesti eläkeikaan (Van Solinge 2012). Tu- lokset ovat osin vastakkaisia. Tämä on toisaalta myönteinen signaali naisvaltaiselta julkiselta työ- sektorilta. Se kertoo, että valtaosa työntekijöis- tä siirtyy kunnan tai valtion palveluksesta elä- keelle myönteisellä mielellä. Tulos voi heijastaa myös naisten verrattain hyvää asemaa Suomen ja Pohjoismaiden työmarkkinoilla. Kuvaa tällai- sesta osin kansallisesta ilmiöstä vahvistaa myös mainittu Ilmarisen (2013) tutkimus, jossa nai- set kertoivat miehiä useammin olevansa huolet- tomia eläkkeen alkaessa. Samoin Kerstin Isakssonin ja Gunn Johanssonin (2000) tutkimuksessa naiset olivat keskimäärin miehiä tyytyväisempiä: sekä silloin kun he olivat tehneet päätöksen elä- keelle jäämisestä ruotsalaisesta vakuutusyhtiös- tä että puolitoista vuotta eläköitymisen jälkeen.

Yksin elävät pitivät eläkkeelle siirtymistä sel- västi muita useammin vaikeana elämänvaihee- na. Puolison olemassaolo helpottaa varmasti so- peutumista ajatukseen uudesta tilanteesta; se tuo usein turvaa taloudellisesti sekä helpottaa henki- tä sopeutumista uudelleenlaiseen arkeen. Tarkastel- tu Kevan kyselyaineisto myös haastaa aiemmat huomiot, joiden mukaan erityisesti naisille sivi- lisäädyllä olisi eläkeasioissa suuri merkitys (Pekka 2012; Von Bonsdorff 2009,54) – erityisesti yksin elävät naimattomat miehet arvioivat eläkkeel- le siirtymisen vaikeaksi.

Mikä oleellista, kun päätös eläkkeelle siirty- misen ajankohdasta koettiin itse valituksi, odo- tettiin eläkkeelle siirtymistä myönteisemmällä mielellä. Hallinnan tunne on epäilemättä tärke- ää eläkkeelle sopeutumisessa. Sekä aiempi tutki- mus että tämän artikkelin havainto hallintako- kemuksen merkityksestä eläkeprosessin valmis- tautumisvaiheelle tukevat selkeää viestiä: yhtä- kistä työntekijän eläkkeelle siirtämistä ja eläkeiän kynnyksellä olevien irtisanomisia pitäisi välttää. Ne eivät aiheuta vain taloudellisia haasteita elä- keelle siirtyville, vaan pahimmillaan vaikeutta- vat huomattavasti henkistä sopeutumista elämän suureen risteysvaiheeseen ja uhkaavat hyvinvoin- tia. Pahoinvoinnin kustannukset tulevat lopulta yhteiskunnan maksettaviksi.

”Senioreista” ne, jotka näkivät eläkkeelle siirtymisen vaikeana elämänvaiheena, suunnittelivat keskimäärin muita useammin pitkään työssä jatkamista. Osalla ikääntyneistä työntekijöistä valmistelemaan ja vaikea suhde eläkkeelle siirtymiseen saattaa siis johtaa työssä jatkamiseen mahdollisimman pitkään. Tulos on toisaalta ymmärrettävä, koska myös heikompi henkilökohtainen talous voi vahvistaa halua jatkaa työssä (mm. Pekka 2010). Havainto on joka tapauksessa kiinnostavaa, sillä myönteinen henkinen sopeutuminen eläkeikään on tärkeää eläkeläisten pitkäaikaisen hyvinvoinnin kannalta, mutta sen sijaan vaikeampi suhde eläkkeelle siirtymiseen voi pitää osin yllä yhteiskunnalle tärkeitä pitkiä työuria. Tällainen ristiriita on luonnollisesti haaste tuettaessa toisaalta hyvinvointia eläkkeelle siirtymisen vaiheessa ja toisaalta työntekijöiden motivaatiota pitkiin työuriin.

Valtaosa vastaajista ennakoivat jäävänsä kaipaamaan työn tarjoamia sosiaalisia suhteita – erityisesti työtovereita – kun jättävät työn. Tämä pa-

kottaa kysymään, tulisiko eläkeikää lähestyville tarjota yhä enemmän mahdollisuuksia keskustella eläkkeelle siirtymiseen valmistautumisesta ja sopeutumisesta. Sosiaalista sopeutumista eläkei-kaan voidaan mahdollisesti pehmentää auttamalla työntekijää valmistautumaan elämänvaiheeseen ajoissa ja tarjoamalla ikääntyneille mahdollisuuksia sosiaaliseen verkostoitumiseen ja uusien sosiaalisten suhteiden luomiseen ennakoivasti.

Havainto, että työtoverit ovat eläkettä lähestyville työntekijöille tärkeitä, antaa lisävaimia myös työurien pidentämiskeskusteluun. Raha ja kumuloituvat eläkekattumat eivät riitä työurien pidentämiseen, vaan tarvitaan myös monipuolista työelämän mielekkyyden ja laadun kohentamista. Koska sosiaaliset kontaktit ovat monella eläkeharkinnan keskiössä, motivaatiota jatkaa pitkään työssä voidaan tukea panostamalla työyhteisöjen sosiaalisiin voimavaroihin – esimerkiksi työilmapiiriin ja rakentavien työyhteisötoimenpiteiden tukemiseen.

KIRJALLISUUS

- Aledin, Samil: Eläkkeelle jääminen ja työuran pidentäminen julkisella sektorilla. Keva-etnografia. Helsinki: 15/30 Research Oy, 2013.
- Atchley, Robert: *The Sociology of Retirement*. New York: Schenkman, 1976.
- Beehr, Terry: The process of retirement: a review and recommendations for future investigation. *Personnel Psychology* 39 (1986): 31–55.
- Dufva, Hilikka: Eläkkeelle siirtymisen kynnyksellä. Eläkellesiirtymisilmion monitasoinen tarkastelu. Kuopio: Itä-Suomen Yliopisto, 2012.
- Dreyer, Philip: Postretirement life satisfaction. P. 109–133. In Spacapan, Shirlynn & Oscamp, Stuart (eds.): *The Social Psychology of Aging*. Newbury park: Sage Publications, 1989.
- Gall, Terry & Evans, David: Pre-retirement expectations and the quality of life of male retirees in later retirement. *Canadian Journal of Behavioural Sciences*. 32 (2000): 187–197.
- Gall, Terry & Evans, David & Howard, John: The retirement adjustment process: changes in well-being of male retirees across time. *Journal of Gerontology: Psychological Sciences* 52B (1997): 110–117.
- Ilmarinen: Kolmas ikä – sinun odotuksesi -kyselytutkimus, 2013. Isaksson, Kerstin & Johansson, Gunn: Adaptation to continued work and early retirement following downsizing: Long-term effects and gender differences. *Journal of Occupational and Organizational Psychology* 73 (2000): 241–256.
- Karisalmi, Seppo & Tuominen, Eila & Kaliva, Kasimir: Eläkeaikomukset ja eläkellesiirtyminen. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 2008:2. Helsinki, 2008.
- Pekka, Toni: Keitä ne on ne työssä jatkajat? S. 11–142. Tutkimus eläkeaikeista ja työssä jatkamisen tukemisesta kunta-alalla. Teoksessa Väänänen, Janne (toim.): *Jaksaako jatkaa? Artikkeleita kuntatyön muutoksesta ja työssä jatkamisen tukemisesta kunta-alalla*. Helsinki: Keva, 2010.
- Seitsamo, Jorma: Retirement Transition and Well-being. A 16-year Longitudinal Study. Väitöskirja. Helsingin Yliopisto, 2007.
- Van Solinge, Hanna: Adjustment to retirement. P. 311–324. In Wang, Mo (ed.): *The Oxford handbook of retirement*. Oxford: Oxford University Press, 2012.
- Van Solinge, Hanna & Henkens, Kene: Couple’s adjustment to retirement: a multi-actor panel study. *Journal of Gerontology: Social Sciences* 60 (2005): 11–20.
- Von Bonsdorff, Monika: Intentions of early retirement and continuing to work among middle-aged and older employees. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto, 2009.
- Väestöliitto: Sukupolvien vuorovaikutus. Auttaminen ja yhteydenpito suurten ikäluokkien ja heidän lastensa elämässä. Väestötutkimuslaitoksen tutkimuksia D58/2013. Helsinki, 2013.